

॥ आध्यात्मिक आनन्द ॥

कृपालु अध्यान

बनकाली, देवपतन

श्री राधा माधव समिति अन्तर्गतको

विद्वत् समाज नेपाल

श्यामा श्याम धाम, ठिमी, भक्तपुर

फोन नं.: ०१ ६६३००५९, ६६३०२७०

Email: info@pashupatigardens.com
contact@pashupatigardens.com

कृपालु उद्यान

परिचय

विश्व सम्पदा सूचीमा सूचीकृत भगवान पशुपतिनाथको परिसरमा निर्मित आफ्नै प्रकारको विशेषता बोकेको यो आध्यात्मिक उद्यान ‘कृपालु उद्यान’ नेपालका राष्ट्रिय सन्त एवं यस युगकै पञ्चम मूल जगद्गुरु श्री कृपालुजी महाराजका एकमात्र नेपाली प्रचारक स्वामी श्रीहरिदासजीको परिकल्पना अनुसार निर्माण भई गुरुश्रीको सम्भनामा भगवान पशुपतिनाथमा समर्पित अद्वितीय उपहार हो । स्वामीश्रीको परिकल्पनालाई सार्थक तुल्याउन अर्को सन्त एवं श्री राधामाधव समितिकी अध्यक्ष संगीता दिदीको प्रेरणाले सबै साधकहरूलाई क्रियाशील हुन प्रेरित गरेको छ । यो उद्यान निर्माणमा स्वामी श्री हरिदासजीद्वारा प्रशिक्षित हजारौं नेपाली साधक र शुभेच्छुकहरूको मात्र योगदान छ । गुरुभक्तिको यो अनुपम उदाहरण पनि हो ।

यो पूरै पाशुपत क्षेत्र भगवान पशुपतिनाथ अर्थात् भगवान शंकरको लीलास्थली हो । तसर्थ यस क्षेत्रलाई ‘शिवस्व’ पनि भन्न सकिन्छ । यसको संरक्षण एवं सम्वर्धन गर्ने हामी सबैको कर्तव्य हो । विश्वभरका तीर्थस्थलहरू समयको अन्तरालमा महापुरुषहरूको पदार्पण बाट पावन बन्ने गर्दछन् । यसै क्रममा पशुपति क्षेत्रमा सयौं वर्ष अधि

जगद्गुरु आदि शंकराचार्यको आगमन भएको थियो । त्यस उपरान्त अनेकौं पुण्यात्माहरूले यहाँ भ्रमण गरे । पछिल्ला दिनमा जगद्गुरु श्री कृपालुजी महाराजको चरणस्पर्शित यो भूमि पावन मात्र हैन पुण्यतम बन्न पुगेको छ ।

यस कृपालु उद्यान भित्र अनेकौं स-साना बाग, बगैँचा, वाटिका एवं कुञ्जहरू निर्मित छन्, जसले भगवान शिव, राम र श्रीकृष्णसंग आफ्नो नाता जोडेका छन् । वैदिक दर्शन र भगवानसंगको तादात्म्यलाई जीवन्त बनाइएकै हुनाले यो परियोजना एउटा विलक्षण आध्यात्मिक उद्यानको रूपमा यहाँहरू समक्ष प्रस्तुत छ । सनातन दर्शनबारे अनभिज्ञ जो कोहीले पनि यो उद्यानको आद्योपान्त अध्ययन र भ्रमण गरेपछि आफूले हिन्दू दर्शनबारे मनग्य बुझेको अनुभूति गर्नेछन् भन्ने हामीले विश्वास लिएका छौं । आध्यात्मिकताका अतिरिक्त वृक्षारोपणद्वारा वातावरण संरक्षण, भूक्षय रोकथाम र वर्षामासको पानी सङ्कलन गरी पुनः पृथ्वीमातालाई नै फिर्ता गरी पृथ्वीको ऋणबाट उत्तरण कसरी हुन सकिन्छ भन्ने उपायको प्रदर्शन यहाँ गरिएको छ । यो परियोजना नेपाली मात्रको गौरव हो ।

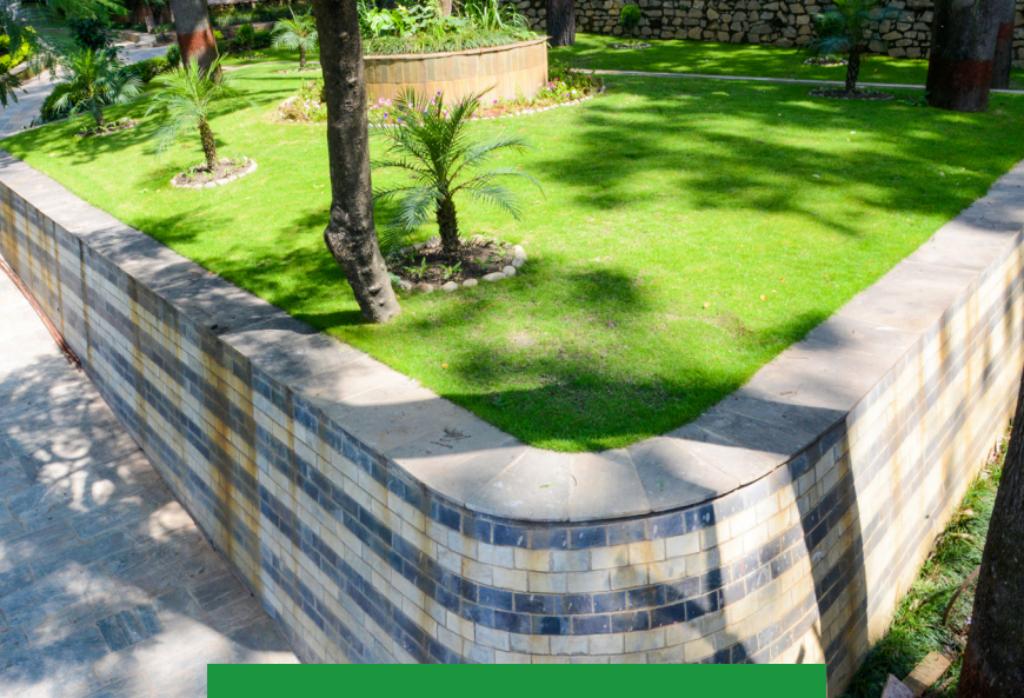
कृपालु उद्यानको लागि यो पवित्र भूमि उपलब्ध गराइदिने पशुपति क्षेत्र विकास कोष र यस उद्यान प्रति सकारात्मक सोच राख्ने नेपाल सरकारको पुरातत्व विभाग प्रति हामी कृतज्ञ छौं । धन्यवाद !

श्री राधामाधव समिति अन्तर्गतको विद्वत् समाज, नेपाल

शिव पार्वती वाटिका

यो उद्यान पूर्णतः शिवस्व नै हो, तसर्थ यो पार्कका कथाहरु पनि भगवान शंकरबाट प्रारम्भ भएर शिवमै गएर दुङ्गिएका छन् । पशुपतिनाथको दर्शन गर्ने जाने मूल बाटोको किनारामै अवस्थित यो त्रिकोणात्मक सुन्दर बगैंचा भगवान शिव र पार्वती प्रति समर्पित छ । तसर्थ यो बगैंचाको नामाकरण ‘शिव पार्वती वाटिका’ भनी गरियो । यो वाटिकाको उत्तर-पश्चिम कोणमा करिब ६०-७० जनाद्वारा एकसाथ भजन, कीर्तन एवं ध्यान गर्न सकिने एक साधना भवन निर्मित छ । साथमा आगन्तुकहरूका निर्मित केही सुविधा सम्पन्न शौचालयहरू पनि छन् ।

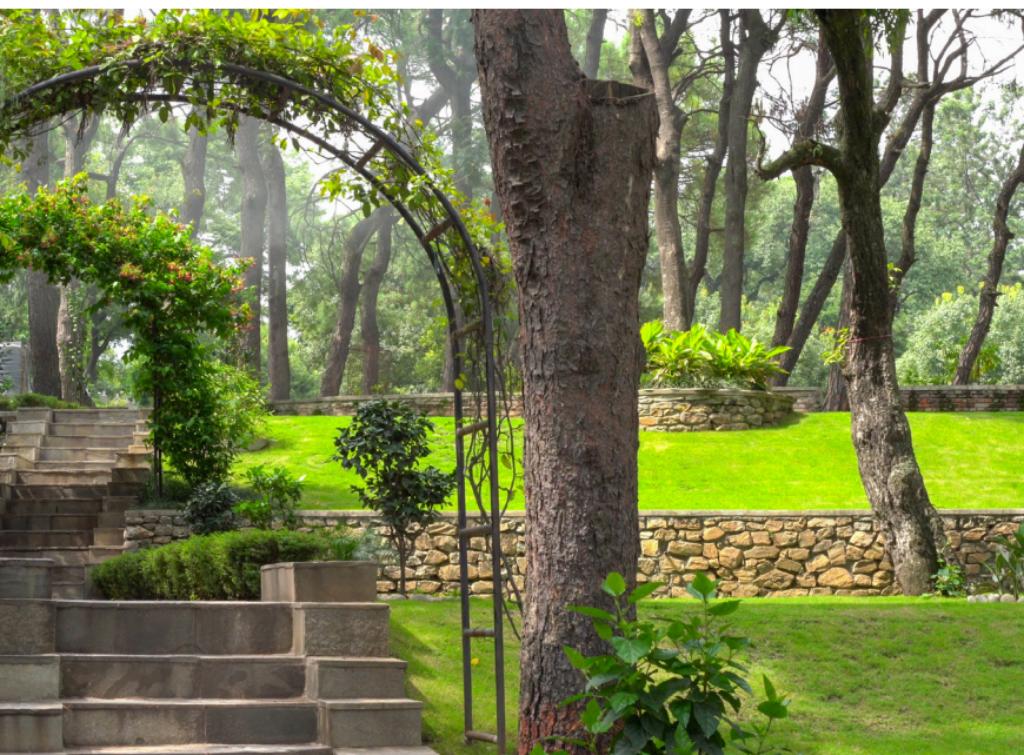

महापुरुष चौतारी

वेद, भागवत, गीता, रामायण, लगायत हिन्दू दर्शनका अनेकौं शास्त्रहरूमा महापुरुषहरूको महत्ताबारे यत्रतत्र व्याख्या गरिएको छ । भगवान यद्यपि सर्वव्यापक छन् तथापि अन्तःकरण शुद्ध नभैसकेका जीवहरूले भगवानको साक्षात्कार गर्न पाउँदैनन् । भगवानकहाँ पुग्नसक्ने सामर्थ्य जीवहरूको बनाइदिने काम महापुरुष वा सद्गुरुहरूको मात्र हो । तसर्थ हामी जस्ता जीवको कल्याण महापुरुषहरूले मात्र गर्न सक्नेछन् । महापुरुषहरू नै वास्तवमा भगवानका प्रतिनिधि हुन् । तिनै महापुरुषहरूकै कारण आज यो विश्व ठीकठाक चलिरहेको छ । हो, तिनै महापुरुषहरू प्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्न यो महापुरुष चौतारी निर्मित छ ।

वनकाली बाग

यो वनकाली क्षेत्रमा माता ‘काली’को एक प्राचीन मन्दिर छ । यही वनकाली मन्दिरको शोभा अभिवृद्धि गर्नकै निम्न यो ‘वनकाली बाग’ प्रवर्धित छ । शास्त्रहस्तले भनेका छन्-‘काली भनेको राधारानीकै रौद्र रूप हो । प्रयोजनभेदका कारण तिनै राधारानी कहिले माता सीता बन्छन् भने कहिले पार्वती । जगद्‌जननी माता काली यत्रतत्र घुमीघुमी आफ्ना सन्ततिको रक्षा गरिरहेकी हुन्छन् ।’ तिनै मातृरूपाप्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्नु हामी जस्ता उनका सन्ततिको कर्तव्य हो । यो बगैंचा त्यस अर्थमा महत्वपूर्ण छ ।

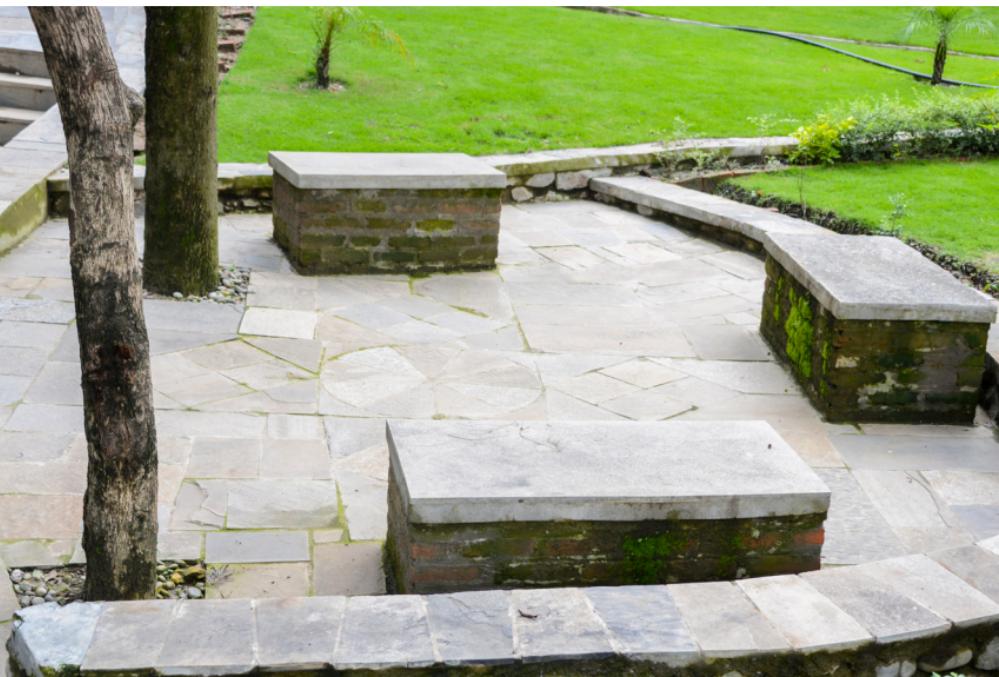
त्रिवेणी

विश्वमा जति प्रकारका आध्यात्मिक दर्शनहरू छन् ती सबैमा र वेदमा पनि भनिएको छ—भगवानसंग साक्षात्कार गर्न तीन वटा मात्र मार्ग छन् । ती हुन् कर्म मार्ग, ज्ञान मार्ग र भक्ति मार्ग । कोही कोही सन्तले योगलाई पनि मार्ग नै मानेका छन् । तर, जगद्गुरु श्री कृपालुजी महाराज भन्नुहुन्छ-योग मार्ग अन्ततः ज्ञान मार्ग मै विलय हुने भएको हुँदा प्रमुख मार्ग तीन मात्र हुन् । हो, यिनै तीन मार्ग यहाँ देखाइएको छ । बायाँ पट्टिको कर्म मार्ग, दायाँ पट्टिको वा माथिबाट आउने ज्ञान मार्ग, त्यसैमा जोडिएको तेस्रो मार्ग चाँहिं योग मार्ग हो, अनि अन्तिम मार्ग चाँहिं भक्ति मार्ग ! यी तीनै थरीका अनुयायीहरूको जहाँ भेट हुन्छ त्यो स्थानको नाम हो ‘त्रिवेणी’।

यी तीनै मार्गीहरू एकै ठाउँमा भेटिएपछि स्वभावैले आ-आफ्नो मार्ग ठीक हो भनेर जिरह गर्छन्, जुन स्वभाविकै पनि हो । यत्तिकैमा विवाद दुझ्याउन एक ठाउँमा बसेर छलफल गर्ने निधो हुन्छ ।

शास्त्रार्थ बैठक

त्यसकारण नजीकै रहेको छलफल गर्ने स्थान ‘शास्त्रार्थ बैठक’मा छलफल प्रारम्भ भयो । यो कलियुगमा कुनै छलफल निष्कर्षमा पुगेको देखेको छ कसैले? नभन्दै दुङ्गो रहित छलफल भइरहेको देखिरहेका ‘हरिगुरु’बाट आकाशवाणी भयो-ए मुमुक्षु हो ! यो कलियुगमा मानिसको जीवन क्षणभंगुर छ भन्ने कुरा बिर्सियौ तिमीहरूले? तिमीहरू सबैको दलील मैले सुनिसकें । तिमीहरू सबैको तर्क ठीक छ, तर कर्म मार्ग र ज्ञान मार्ग आजको कलियुगको निमित्त हुँदै होइन । वेदमा यी दुवै मार्गका निमित्त ८४ हजार मन्त्रहरू उल्लिखित छन्, यो गर्न हुन्छ र यो गर्न हुन्न भन्ने विधि-निषेधहरू । आजको यो कलियुगमा रहेका ७ अर्ब जति मानिस मध्ये सात जनाले पनि कर्म मार्ग र ज्ञान मार्ग छिचोल्न सकेका छैनन् । यी दुई मार्ग त सत्य, त्रेता र द्वापर युगका निमित्त निर्मित हुन् । आजको युगको निमित्त त भक्ति मार्ग नै उत्तम मार्ग हो । यसमा विधि निषेध केही हुँदैन । मात्र भगवान प्रति प्रेम गरे पुग्छ । तसर्थ मुमुक्षुजन हो ! जीवन क्षणभंगुर छ भन्ने जानेर तत्क्षण भक्ति मार्ग प्रति प्रवृत्त भइहाल । भक्तजनले आकाशवाणी भएतर्फ फर्किएर भने-‘प्रभु ! हामीले रहस्य बुझ्यौ । कृपया कताबाट लागदा चाँडो भन्दा चाँडो (सीघ्रातिसीघ्र) भक्तिलाई पक्रन सकिन्छ, कृपया बताइदिनुहुन्छ कि?

भक्ति सोपान

आकाशवाणी पुनः सुनियो- यी हेर त, यो सिंढी छ नि ! यो भक्ति सोपान हो । यसको अर्थ राम्रोसंग बुझेर अधि बढ, तत्क्षण भक्तिसंग साक्षात्कार गर्न पाउनेछौ । भक्ति भनेको प्रेम त हो नि ! थाहा छैन तिमीहरूलाई ? भगवानसंग प्रेम गर्न सक, बस, भक्ति भइहाल्छ ! हेर्नुहोस् भगवानलाई ५ किसिमबाट प्रेम वा भक्ति गर्न सकिन्छ । यो भक्ति सोपानले त्यही कुरा अर्थ्याएको छ । पहिलो शान्तभाव भक्ति । दोस्रो दास्यभाव भक्ति । तेस्रो चाँहिं सख्यभाव भक्ति । अनि चौथो वात्सल्यभाव भक्ति । पाँचौं र अन्तिम भाव भक्ति भनेको माधुर्यभाव भक्ति हो । यी पाँचवटै भाव मध्ये कुनै एक भावमा निमग्न भएर भगवानसंग प्रेम गर्न सकियो भने भगवान् कति टाढा छन् र ? परेला झिमिकन नपाउँदै हामी सामु उनी उपस्थित हुनेछन् । जीवले प्राप्त गर्न सक्ने उच्चतम भक्ति भनेको माधुर्यभाव भक्ति मात्र हो । जसरी गोपिनीहरूले भगवानलाई प्रेम गरेथे, हो त्यसैगरी गर्ने भक्तिलाई माधुर्यभाव भक्ति भनिन्छ ।

(भक्ति वा प्रेमको चर्चा गर्दा याद राख्नुपर्ने कुरा के छ भने भक्ति वा प्रेमको बदलामा केहीचीजको अपेक्षा गरेर गरेको भक्तिलाई प्रेम भनिदैन है ! भक्ति वा प्रेम भनेको त दिनु, दिनु, दिनु र दिनु मात्र हो । लिने कुरा त मनमा समेत ल्याउनु हुन्न । अनि मात्र त्यसलाई भक्ति भन्न सकिन्छ । निष्काम भक्ति भनेको शायद यही हो ।)

भक्ति स्तम्भ

यहाँसम्म आइपुगदा भक्तिका प्रकार जानियो । प्रेम के हो, त्यो बुझियो । अब यो जानेको भक्ति र प्रेमलाई समर्पण वा व्यक्त गर्ने कहाँ त ? हो त्यसैकालागि यो भक्ति स्तम्भ निर्मित छ । यो भक्ति स्तम्भ यस उद्यानको प्रमुख आकर्षणनै हो । झट्ट हेर्दा शिवलिङ्ग जस्तै देखिन्छ यो । तर पशुपतिनाथको परिसरमा सबै प्रकारका धर्मावलम्बीहरू पर्यटकको रूपमा पनि आउने गरेकाले ती सबै धर्मावलम्बीहरूले आ-आनो आस्था एवं विश्वास बमोजिम आ-आनो आराध्य प्रति भक्ति भाव व्यक्त गर्न सकुन भनेर यो स्तम्भको निर्माण गरिएको हो । यसको निर्माण अभूतपूर्व ढङ्गले गरिएको छ । ठूल्ठूला दर्शन दुंगाहरूलाई साना साना ईंटाको आकारमा ल्याएर घोटीघोटी गोलाकारको जुनरूप यसमा दिइएको छ त्यसलाई आधुनिक युगका वास्तुविद (इन्जिनियर) हरूलेसमेत ‘मानव निर्मित यो प्रस्तरकला नेपाली शिल्पको बेजोड नमूना हो’ भनेका छन् । पशुपतिनाथको वनकालीमा निर्मित यो भक्ति स्तम्भ विश्वको पहिलो ‘भक्ति स्तम्भ’ हो भनिन्छ ।

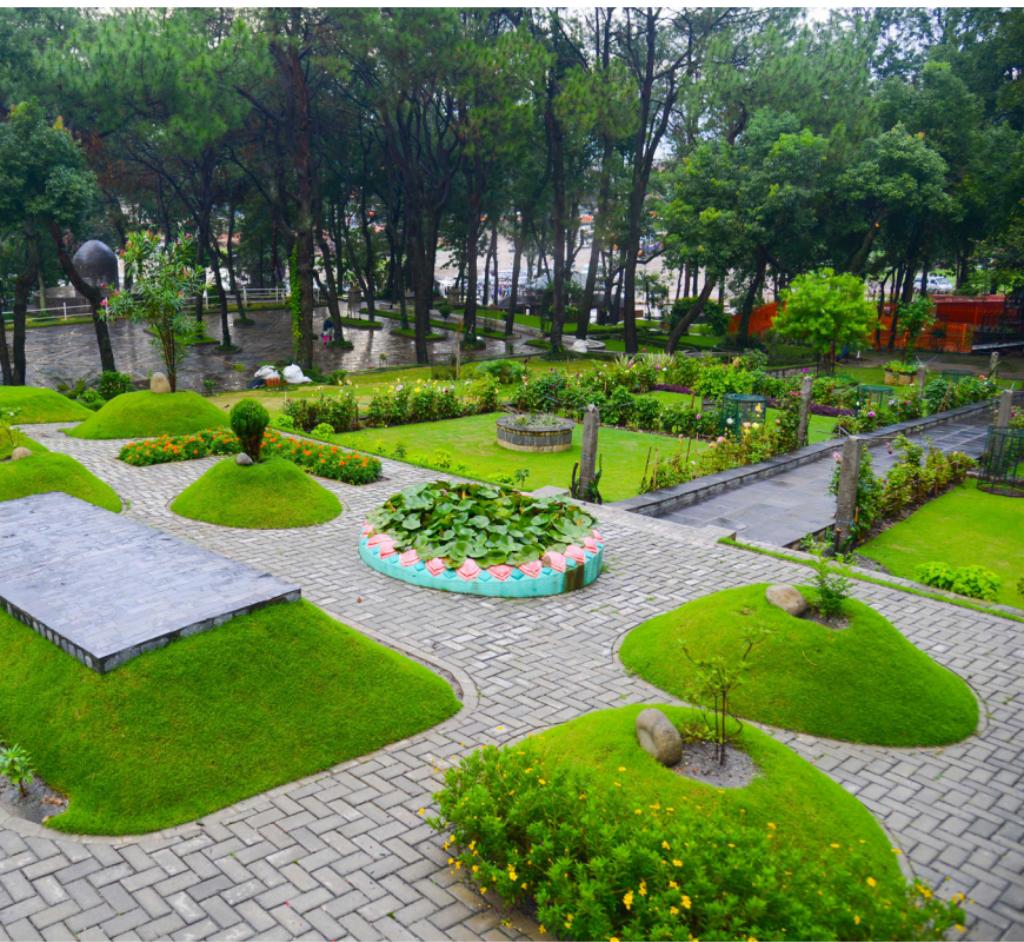

शिवानी कुञ्ज

भगवान शिव र श्रीकृष्णमा कुनै भेद छैन । गीतामा भगवान श्रीकृष्णले स्वयं भन्नुभएको छ-‘रूद्रहरू मध्ये म शिव हूँ ।’

भगवानले महारास रच्ने निर्णय गर्नुभयो । यो खबर आधिकारिक जन जति सबैले थाहा पाएपछि उनीहरू दगुर्दै दगुर्दै कुञ्ज तर्फ आए । माता पार्वतीलाई पनि महारासमा सम्मिलित हुने तीब्र इच्छा जाग्यो अनि उहाँले आफ्ना पति भगवान शिवलाई समेत साथ हिंड्न आग्रह गर्नुभयो । भगवान शिव रहस्यात्मक ढंगले मुस्कुराउँदै पार्वतीजीको पाँच लाग्नुभयो । भगवानको महारासमा महिला बाहेक पुरुषलाई प्रवेश वर्जित थियो । तर लीलाअवतारी भगवान शिवले पुरुष शरीर लिए प्रवेश गर्न चाहेको अभिनय गर्नुभयो । गोपिनीहरूसंग स्वरमा स्वर मिलाउँदै विनोदवश स्वयं माता पार्वतीले समेत भगवान शिवलाई भित्र आउन रोक लगाउनुभयो । भगवानलाई रोक्ने हैसियत कसको थियो र ? तथापि मर्यादाको पालन गरेको देखाउन भगवान शिवले योगमायाको बलले आफ्नो पुरुष स्वरूपलाई परिवर्तन गरी सबैलाई शिवानी स्वरूपको दर्शन दिनुभयो । भगवानको यही लीलाको सम्झनामा यो वाटिकाको नामकरण ‘शिवानी कुञ्ज’ गरिएको हो । जहाँ भगवान राज गर्नुहुन्छ, त्यहाँ माता स्वयं त हुनुहुन्छ हुनुहुन्छ, उहाँहरूका अतिरिक्त अष्टमहासखीहरू सदा साथ रहन्छन् । तिनै अष्टमहासखीको प्रतिनिधित्व यहाँ भएका विभिन्न आकार प्रकारका आठ गमलाहरूले गरेका छन् । यो कुञ्ज भगवानले महारास रचेको स्थान प्रति समर्पित छ । यहाँ देख्नुभएका ढिस्काहरूले तीन लोक र चौथ भूवनको प्रतिनिधित्व गरिरहेका छन्, जहाँबाट आधिकारिक जनहरू महारासमा सम्मिलित हुन आएका थिए । यो परित्र कुञ्जमा पाईला राख्न पाउनु हामी सबैको अहोभाग्य हो ।

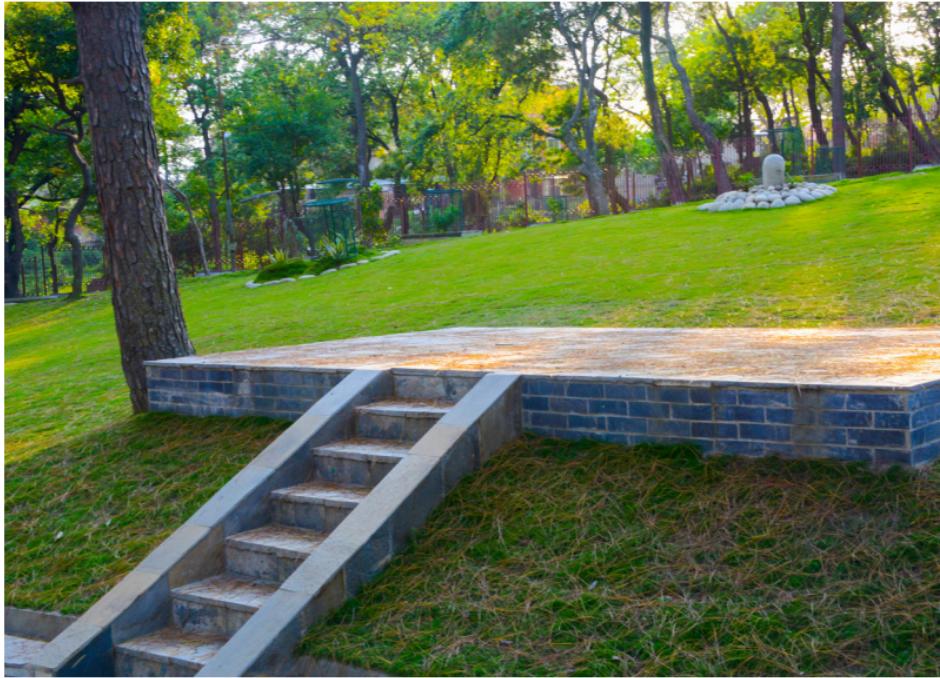

आशुतोष प्राइगण

भगवान शिवको ढङ्ग पुन्यापर जसले
भक्ति गर्दछ ऊप्रति तत्क्षण खुशी हुने
र वर दिइहाल्ले शिवको अर्को रूप
हो ‘आशुतोष’ । हो, तिनै भगवान
आशुतोषको आराधना गर्नकालागि
यो विशाल प्राइगण निर्मित छ । तिनै
भक्तवत्सल भगवानको नाममा बनेको
यो प्राइगणलाई ‘आशुतोष प्राइगण’
भनियो ।

नटेश्वर डबली

योग र नृत्यका आदि गुरु वा भनौं सम्प्राट भगवान शंकर नै हुन् । उहाँको डमरूको तालबाट प्रकटित १४ वटा सूत्रलाइनै भाषाको आदिमूल भनिन्छ । आजको विश्वमा विद्यमान जे जति भाषाहरू छन् ती सबैको जन्मदाता शंकर भगवानको डमरूको ध्वनि नै हो । भगवानको डमरूबाट प्रकटित यिनै १४ वटा सूत्र वा ध्वनिलाई पाणिनित्रषिले सूत्रबद्ध गरी व्याकरणको रचना गरेका हुन् । यसका अतिरिक्त भगवानको ताण्डव नृत्यको बखान हामीले बचपनदेखि सुन्दै आएका हौं । भगवान शंकरको ताण्डव नृत्य दुई अर्थी हुन्थ्यो । एउटा सृजनात्मक र अर्को चाँहिं ध्वंसात्मक ! हो, त्यही ताण्डव नृत्य र भगवानले योग आसन गर्ने ठाउँ नै नटेश्वर डबली हो ।

सदगुरु सेतु

यो विश्वमा तीनवटा तत्वहरू सनातन छन् । (सनातन भनेको शुरू र अन्त्यको सीमामा नबाँधिएको नित्य तत्व हो ।) ती हुन्- ब्रह्म, जीव र माया । ब्रह्म र जीवको बीचमा बसेकी छ माया । माया यस्तो तत्व हो जो भगवानसंग जीवलाई मिल्नमा सधैं बाधक बन्छ । हो, यही माया (संसार) बाट निवृत्त हुन सबैले भगवानको भक्ति गर्नेपर्छ । हामीले यो उद्यानमा भगवानसम्म पुग्ने बाटाहरू पहिल्यायौं, भगवानसंग प्रेम र भक्तिको नाता जोडनसिक्यौं, भगवानकै प्रतीक स्वरूप भक्ति स्तम्भलाई आशुतोषको रूपमा आराधना गरेर भगवानसंग साक्षात्कार गर्दै वर माग्यौं, अनि शिवानी कुञ्जमा भगवानको महारास सम्पन्न भएको हेर्ने अवसर पायौं । अब हाम्रो बिगार गर्न माया (संसार) ले सक्ने भएन, अनि माया त हामीलाई त्यहीं छोडेर कुलेत्लम ठोक्यो । अब यो पुण्य भूमिमा आइपुग्दा यहाँ दुई तत्व मात्र शेष रहन पुग्यो । ती हुन् ब्रह्म (भगवान) र

जीव (हामी) । ब्रह्म यो झोलुङ्गे पुलको पारि छन् भने हामी वारि । बीचमा भयानक भवसागर छ, जसको पारि जानसक्ने बुता जीवको छैन । पारिसम्म लैजान सक्ने व्यक्तित्व भनेको भगवान नै हो । तर भगवान जो छन्, उनी यस्तो काम गर्दैनन् । कोही उनीकहाँ सम्म पुग्नसके ‘कृपा’ बर्षाइदिन्छन्, होइन भने आनन्दले बसिरहन्छन् । यस्तो अवस्थामा ब्रह्मसम्म पुच्याइदिन सक्ने अर्को व्यक्तित्व भनेको सद्गुरु मात्र हो । उनले जीवलाई जलमार्ग, आकाशमार्ग वा पुष्ट सेतुको माध्यमबाट ब्रह्मसम्म पुच्याइदिनसक्छन् । यहाँ त्यही ‘पुष्ट सेतु’को प्रतिनिधित्व यो झोलुङ्गे पुलले गरेको छ । त्यसैले यो पुलको नाम तिनै हरिगुरु अर्थात् सद्गुरुको नाममा ‘सद्गुरु सेतु’ राखिएको हो । यही पुलको माध्यमबाट सद्गुरुले हामीलाई पारि विराजमान भगवान ‘ब्रह्म स्थान’ सम्म पुच्याएर आफू चाँहिं जीव कल्याणका निमित्त पुनः फर्कन्छन् ।

ब्रह्मस्थान (परब्रह्म परमेश्वर)

यो ब्रह्मस्थानको कथा अलौकिक छ । यो शिवलिङ्ग देखदैहुनुहुन्छ नि ! त्यसको तल्लो भाग, जसलाई ‘जलारी’ भनिन्छ, यो उद्यान निर्माणको क्रममा यही भूमिमा प्राप्त भएको हो । पुरातत्त्वविदहरूले यो शिवलिङ्गको जलारी निकै प्राचीन हुनसक्ने बताएका छन् । यो त भयो यसको पुरातात्त्विक महत्व । आध्यात्मिक दृष्टिले हेर्दा पनि र जसरी यो उद्यानको ‘थीम’ निर्मित छ, त्यस थीमको आधारमा यो ‘ब्रह्म स्थान’को महत्व वर्णनातीत छ ।

एकादश रुद्र डाँडा

हनुमानजी भगवान शंकरका एघारौं अवतार हनुहुँदो रहेछ । यिनै हनुमानजीले नेपालको हिमालमा मात्र पाइने ‘संजीवनी बुटी’ ल्याएर लक्ष्मणजीको उद्धार गर्नुभएको थियो । त्यसैले भगवान रामले खुशी भएर भनु भएको थियो - हनुमान ! म सदा तिम्रो ऋणी रहेछु । आफ्नो पूरे जीवन दिएर पनि तिम्रो ऋणबाट म उत्तरण हुनसक्ने छैन । हो तिनै हनुमानजी प्रति भक्ति एवं सम्मान व्यक्त गर्न यो ‘एकादश रुद्र डाँडा’ प्रवर्धित छ ।

विद्वत् समाज नेपाल हिन्दू दर्शनको रहस्य खोतल्ने कार्यमा पनि तल्लीन छ । यही ऋममा स्कन्द पुराणको एक प्रसंगमा भनिएको रहेछ-नेपालमा ६४ वटा ज्योतिर्लिङ्गहरू छन्, जसले भगवान पशुपतिनाथको संरक्षण मात्र होइन उहाँलाई सशक्तिकृत गरिरहेका छन् । यी ज्योतिर्लिङ्गहरू काघे, सिन्धुपाल्चोक, मकवानपुर, धादिङ, नुवाकोट, रसुवा, ललितपुर, भक्तपुर र काठमाडौं उपत्यकाको काँठहरूमा अद्यावधि भग्नावशेषकै अवस्थामा भए पनि विद्यमान छन् तिनको प्रतिनिधित्व गर्दै उद्यानको एकादश रुद्र डाँडामा यो नागबेली आकारमा ६४ वटै ज्योतिर्लिङ्गहरूलाई स्थापित गरी तिनको नाम र स्थानबाटे उल्लेख गरिएको छ ।

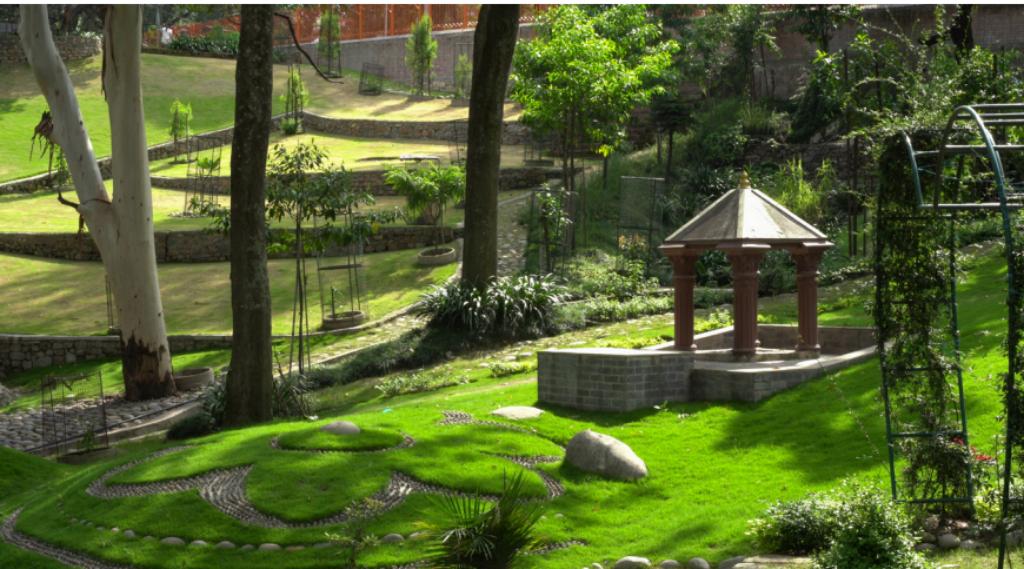

रंगभूमि

भगवान श्रीकृष्णलाई उहाँकै मामा कंसले ६ दिनको उमेरदेखि पूतना लगायत राक्षसहरूद्वारा मार्ने अनेकौं यत्नहरू गच्छो । केही नलागेपछि मथुरामा बोलाएर रंगशाला जस्तो स्थानमा पहलमानहरूद्वारा मार्ने प्रयत्न गच्छो । यस्तो क्रुरतम कार्य गरेको स्थान थियो रंगभूमि । हो त्यही इतिहासलाई जीवन्त बनाउन यो रंगभूमि निर्मित छ । पछाडि पृष्ठभूमिमा प्यारापिट जस्ता स्थानहरू जुन देखौं हुनुहुन्छ, त्यो त्यसबेला मथुराका जनताले बसेर कंसको क्रूर हर्कत र भगवानको लीला हेरेको रंगभूमिको भाग हो ।

पुष्प वाटिका

भगवान रामले माता सीतासँग स्वयंवर गर्नुपूर्व दुवैको देखादेख भएको स्थान थियो पुष्प वाटिका । यो अत्यन्त सुन्दर वाटिका राजा जनकको दरबार भित्रको निजी बगैँचा हो । यो बगैँचामा रहेको सानो मन्दिर माता गौरी अर्थात् पार्वतीजीको हो । यो मन्दिरको आडमा एउटा टेबल आकारको ढुङ्गाको खाट छ । यो खाटमा भएको धनुष ‘शिव धनुष’ हो । यो धनुष उचाल्ने तागत दुनियाँमा कसैको थिएन । त्यसकारण राजा जनकले घोषणा गरिदिएका थिए कि-‘जसले यो शिव धनुष उचालेर ताँदो चढाउन सकछ ती वीर संग म मेरी छोरी सीताको स्वयंवर गरिदिनेछु ।’ कथा के छ भने, त्यो शिव धनुष, जसलाई बडे बडे वीरहरूले हल्लाउन समेत सकेन् त्यो धनुष बालरूपा माता सीताले नित्य गौरीको पूजा गर्ने ऋममा उठाएर त्यस स्थानलाई लिपपोत गरी परिव्रत्र पार्ने अनि यथा स्थानमा पुनः राखिदिने गर्थिन् । कस्तो आश्चर्य ! भगवानको लीला भनेको यही हो । यही इतिहासलाई जीवन्त राख्नकै निर्मित यो पुष्प वाटिका निर्माण गरिएको छ ।

गौरी कुण्ड

यो गौरी कुण्ड आध्यात्मिक कथा र भौतिक विश्वासको संगम स्थल हो । यो कुण्डमा भगवान चन्द्रशेखर र माता गौरी प्रतिदिन जलक्रीडा गर्नुहुन्थ्यो । त्यसैले यो पवित्र सरोवरको संरक्षण गर्नु हाम्रो कर्तव्य हो । हाम्रा स्नामी श्रीहरिदासजीले ‘वेद’ मा लेखिएका कुरा सम्भाउने क्रममा भन्नुभएको छ - हाम्रा सामु जे जति पदार्थ हामी देख्छौं र प्रयोग गर्छौं, तिनको दाता वा स्रोत भनेको पृथ्वी माता नै हुन् । तसर्थ पृथ्वीबाट प्राप्त सामग्रीहरू खर्च गर्न सबैले मितव्ययी हुनुपर्छ । सकेसम्म पृथ्वीबाट लिएको पदार्थ पृथ्वीलाई पुनः फिर्ता दिन सकियो भने मात्र हामी पृथ्वीको ऋणको भारबाट उत्तरण हुनेछौं । जस्तो पानी नै भनौं । सदियौदेखि हामीले पृथ्वीबाट पानी निकालिरहेछौं । यो पानी पृथ्वीलाई पुनः फिर्ता दिएका छौं त कहिल्यै? छैनौं । हो, कमसेकम वर्षातिको पानी ढलमा नफ्याँकरे एउटा इनार बनाई त्यहीं पठाउने व्यवस्था मिलायौं भने हामी पृथ्वीको

ऋणबाट केही अंशमा भएपछि उत्रण हुन सक्छौं । स्वामीजीले प्रस्तुत गर्नुभएको यही दर्शनसंग मिल्दोजुल्दो गरी आजकल भौतिकवादी र पर्यावरणविदहरू पनि भन्दैछन्-पृथ्वीको अधिक दोहनकै कारण जमीनमूनिको पानी तीव्रगतिमा घटिरहेको छ । यो घटाइको क्रम रोक्न सकिएन भने भावी पुस्ताका हाम्रै सन्तान समेत पानीको प्यास मिटाउन नसकेर जीवित रहने छैनन् । तसर्थ पानी जोगाओ ! अध्यात्मवाद र भौतिकवाद दुबैको मर्म बुझेर नै यो उद्यान भित्र बनाइएका अनेकौं कुण्ड, पोखरी र इनारहरूले यो रहस्यसंग आत्मसात गर्न सिकाइरहेका छन् । यस उद्यान भित्र परेको र अन्यत्रबाट यहाँ आएको वर्षातिको सारा पानी यहाँबाट बाहिर नजाने र यहीबाट पृथ्वी माताको गर्भमा प्रवेश गर्ने गरी यो गौरी कुण्डको निर्माण गरिएको छ । पृथ्वी माताको ऋणको भारबाट उत्रण हुन यही सरल विधि अपनाउन हामी सबैलाई आव्हान गर्दछौं ।

गोवर्धन पर्वत

भगवान श्रीकृष्ण र इन्द्रसँग जोडिएको एउटा घटना छ । यसले शक्ति वा सत्ताले अहंकार बढाउँछ भने देखाएको छ । तिनताका तीनै लोकका जीवहरू इन्द्रको सत्ताबाट भयभीत थिए । आफ्नो शक्तिको घमण्डले इन्द्रलाई मदमस्त मात्र बनाएको थिएन, उसको अहंकारले आकाश छोइसकेको थियो । उनी भगवानलाई समेत नमान्ने अवस्थामा पुगिसकेका थिए । त्यसैले उनले जीवहरूलाई बोलाएर आदेश दिए-‘यो ब्रह्माण्डमा म नै सर्वेसर्वा हुँ । तिमीहरू सबैले मेरो पूजा गर्नु । श्रीकृष्णको पूजा नगर्नु ।’ जीवले के मान्थ्यो ? उनीहरूले आफ्नो परम्परा र स्वभाव अनुरूप भगवानको सेवा एवं पूजा गरिरहे । यो देखेपछि इन्द्र ऋधित भए र जीवलाई दुःख दिनकै निमित ७ दिन ७ रात भर वर्षा गराइरह्यो । घनघोर वर्षाले सिङ्गे ब्रह्माण्ड डुब्न थाल्यो अनि श्रीकृष्णले इन्द्रको कोपबाट जीवलाई त्राण दिन गोवर्धन पर्वत आफ्नो कान्छी औलाले उठाइदिएर ब्रह्माण्डका सबै जीवहरूलाई आश्रय दिनुभएपछि घमण्ड चूर भएर इन्द्र पुनः आफ्नै हैसियतमा फर्कियो । यही इतिहासलाई भावी पुस्तासम्म पुन्याउन यो गोवर्धन पर्वतको संरक्षण गरिएको छ । यसमा देखिने घाँस र अन्य वनस्पतिहरू विशेष प्रकारका छन् ।

सतीदेवी अग्नि समाधि कुण्ड

भगवान शिवलाई उनकै ससुरा अर्थात् सतीदेवीका पिता दक्ष प्रजापतिले अपमान गरेको देखन र सुन्न नसकेपछि सतीदेवीले अग्नि समाधि लियी आफ्नो प्राण छोडेकी थिइन् । त्यही घटनालाई चिरस्थायी बनाउने उद्देश्यले यो ‘अग्नि समाधि कुण्ड’ निर्माण गरिएको हो ।

कृतज्ञता व्यक्त गर्ने स्थान

आफैप्रकारको विश्वको पहिलो आध्यात्मिक थीमपार्क, जसको यहाँहरूले भ्रमण गर्नुभयो, यसको निर्माता श्री राधामाधव समिति अन्तर्गतको विद्वत् समाज नेपाल हो । यो दिव्य कार्य गर्नु अघि विद्वत् समाज नेपालका सदस्यहरू पनि यही संसारलाई नै आफ्झो लक्ष्य हो भने ठान्दथे । अर्थात् भनौ – भगवद् विमुख थिए । घर परिवारमा मात्र सीमित ! तर नेपालका राष्ट्रिय सन्त स्वामी श्रीहरिदासजीको सामीप्यमा आएपछि संसारको तुलनामा त अध्यात्म अझ कताहोकता बढी आनन्दायी रहेछ भन्ने प्रयोगात्मक अनुभव हासिल भयो । यस्तो अनिर्वचनीय आनन्दको रसास्वादन गराउने ती सन्त, ती गुरु र ती स्वामी अनि उनका पनि गुरु जगद्गुरु श्री कृपालुजी महाराज प्रति भित्र मनैदेखि कृतज्ञता व्यक्त गर्ने र ध्यानस्थ हुन सकियोस् भनेर यो फलैंचाको प्रवर्धन गरिएको हो ।

विद्वत् समाज नेपालका सदस्यहरूले राष्ट्रिय सन्त स्वामी श्रीहरिदासजीसंग प्राप्त गरेको शिक्षा भनेको कर्मयोग नै हो । स्वामीश्रीले बडो सरल ढंगले कर्मयोगको व्याख्या गर्दै भन्नुभएको छ-'तपाईँहरूले संसारमा जे गर्दै हुनुहुन्छ, त्यो गर्दै रहनुहोस् ! आफ्झो व्यावसायिक कर्म गर्दागर्दै मनलाई चाँहिं भगवानमा लगाउन सक्नुभयो भने तपाईँ कर्मयोगी बन्नुहुनेछ ।' स्वामीजीको यही दीक्षालाई आत्मसात् गर्दै यहाँहरू सबैलाई 'कर्मयोगी' बने अभ्यासमा संलग्न हुन आव्हान गरिन्छ ।

धन्यवाद ! राधे राधे !

www.pashupatinathgardens.com